

ПРЕБРОЯВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 1975 ГОДИНА

*Соня Златанова**

Разпореждане № 60 на Бюрото по преброяванията на Министерския съвет от 18 февруари 1972 г. регламентира провеждането на тринадесетото преброяване на населението в България. Създадена е правителствена комисия, която изготвя план за организиране и провеждане на преброяването. Съгласно точка втора от изпълнението на плана е изработен проект на програма за преброяването в края на 1975 година. При изготвянето на проекта са взети предвид, както опитът на националната статистика, така и препоръките на Конференцията на европейските статистици при Икономическата комисия за Европа и постоянната комисия по статистика при Съвета за икономическа взаимопомощ.

В началото на 1972 г. в Централното статистическо управление е сформирано бюро за преброявания в състав от 10 души, на което е възложена подготовката на основните въпроси от организационен и програмно-методологически характер на предстоящото преброяване. Подготовката започва 4 години преди провеждането на самото преброяване, достатъчно дълъг срок за обстойно разглеждане и решение на въпроси от всякакъв характер, свързани с преброяването.

* Младши експерт в отдел „Публикации, библиотека и дигитални продукти“ на НСИ; e-mail: SZlatanova@NSI.bg.

Към Бюрото по преброяванията е създаден Съвет на експертите, в който са включени представители на статистическата наука и практика, специалисти по механизирана обработка, по текуща демографска статистика и други. Съветът на експертите подлага на задълбочен преглед и критична оценка всички предложения на Бюрото по основните въпроси на програмата на преброяването.

В началото на 1974 г. Бюрото по преброяванията прераства в отдел, чийто състав наброява 16 души. В началото на 1975 г. броят на служителите в отдела се удвоява и въпреки това не е достатъчен за предстоящите задачи и отговорности, поради което ръководството и изпълнението на задачите се съсредоточава в ръцете на малък брой сътрудници.

Практиката показва, че в напредналите страни подготовката на всяко ново преброяване започва непосредствено след приключването на предходното. С това се създават условия за нормалното протичане на всички предварителни дейности по подготовката на преброяването, за усъвършенстването на квалификацията, профилирането и специализирането на кадрите.

Предложенията, изготвени по отделните въпроси от организационен и програмно-методологически характер, са обсъждани от Съвета на експертите, който е сформирани към Бюрото по преброяванията. В Съвета са включени научни сътрудници от Научноизследователския институт по статистика, преподаватели от Висшия икономически институт „Карл Маркс“, специалисти по преброяване на населението и жилищния фонд, специалисти по механична обработка на информацията, специалисти по текуща демографска статистика, специалисти от управление „Анализи, изследвания и доклади“ към Министерството на информацията и съобщенията и други. По този начин са създадени предпоставки всички основни въпроси по програмата за преброяване на населението и жилищния фонд да бъдат подлагани на предварително задълбочено и всестранно обсъждане от широк кръг специалисти, след което да бъдат включени в програмата на преброяването.

Изготвянето на проектопрограмата стартира през първата половина на 1973 година. В дейността участват 10 души, които в продължение на 6 месеца изработват проекта. Поради нарасналите изисквания към преброяването проектопрограмата е значително обогатена в сравнение с програмата на преброяването, проведено през 1965 година. Съществуващата база от електронно-изчислителни машини осигурява условия за разширяване на обема на програмата на разработките.

Проектът за програмата на преброяването на населението и жилищния фонд съдържа:

- Модел на организацията и структурата на органите, които организират и провеждат преброяването;
- Програма на наблюдение, която обхваща преброителните карти с признаците, по които е събрана информацията за единиците на наблюдение - лицата, домакинствата, жилищата и сградите, както и инструкциите за тяхното попълване;
- Програма за разработка на резултатите от преброяването, която съдържа таблиците и номенклатурите, по които се кодира материалът от преброяването;
- Програма за репрезентативните наблюдения за населението и допълнителните наблюдения върху точността на регистрацията и обхвата на наблюдението.

В края на август проектопрограмата е отпечатана и е изпратена на министерства, ведомства, окръжните народни съвети, научни институти и отделни видни специалисти за мнение и бележки по нея. В резултат са получени голям брой мнения и препоръки за разширяване на програмата, която е обсъдена и в Съвета за възпроизводство на човешките ресурси към Държавния съвет, в Научния съвет към Института по социология към БАН и други. Проектопрограмата получава висока оценка.

След обсъждането и през втората половина на 1973 г. в нея са внесени редица изменения и поправки, в резултат на което в края на същата година е изготвен подробен вариант, който е обсъден на Консултативен съвет на Централното статистическо управление (ЦСУ). Високата оценка е потвърдена и е взето решение програмата да бъде експериментирана при пробното преброяване.

По приетия вариант през октомври 1974 г. се провеждат две пробни преброявания в градовете Червен бряг и Елин Пелин. Налага се подготовката на трети вариант на проектопрограмата, която е обсъдена в Консултативния съвет на ЦСУ, а през декември 1974 г. е разгледана и е приета от Колегиума на Министерството на информацията и съобщенията и правителствената комисия.

Организацията на преброяването е изложена в инструкцията за организиране и провеждане на преброяването, в организационен план и календар на преброяването.

С преброяването на населението и през 1975 г. е събрана информация, която характеризира общия брой на населението в страната, по окръзи и населени места, структурата му по пол, възраст, националност, степен на образование, по отрасли на

народното стопанство, по социална и професионална принадлежност. Информацията от преброяването характеризира и миграцията на населението, трудовите ресурси на страната, брачната плодовитост (фертилността) на домакинствата, семействата и т.н.

При това преброяване са получени данни за архитектурно-строителната характеристика на жилищния фонд в страната и за жилищните и битовите условия на населението.

Пробно преброяване

На 9 юни 1974 г. се извършва пробното преброяване на населението и в гр. Елин Пелин. Целта на пробното преброяване е да се изпробва на практика подготовеният инструментариум за преброяването на населението и жилищния фонд, да се провери доколко той е годен да бъде приложен и от друга страна, да се обучат кадрите, които ще ръководят преброяването. Работата по подготовката и провеждането на пробното преброяване в гр. Елин Пелин протича в изпълнение на задачи, залегнали в специално изготвен план-график, който обхваща всички дейности, които следва да се извършат при редовното преброяване.

Работата по подготовката на пробното преброяване се извършва от Градския народен съвет в гр. Елин Пелин под методическото ръководство на отдел „Преброяване“ при ЦСУ с прякото участие на Окръжното статистическо управление (ОСУ).

В пробното преброяване вземат участие 400 души, от които 336 са преброители и контролори. От тях 192 души са от ОСУ, а останалите са от ЦСУ. Всеки участник в пробното преброяване като преброител има за задача да преброи в своя преброителен участък от 26 до 30 лица, или от 8 до 10 домакинства, от 6 до 8 жилища и от 4 до 6 жилищни сгради.

При пробното преброяване в гр. Елин Пелин са преброени изчерпателно населението, жилищата и жилищните сгради. Общият брой на попълнените карти при пробното преброяване е следният:

- Карта А - за населението - 2 528 броя
- Карта Ж - за жилище - 2 509 броя
- Карта С - за жилищна сграда - 2 050 броя
- Карта НЛ - за незаето лице - 238 броя
- Карта Р - за раждаемост - 900 броя

- Карта М - за миграция - 540 броя
- Бележка за преброено лице
- Списък на лицата на 90 и повече години
- Списък на колективните домакинства.

В участъците, в които преброителите са жени, се попълва Карта Р за раждаемост, а в участъците, в които преброителите са мъже, се попълва Карта М за миграция.

Всеки участник в пробното преброяване попълва и по един анкетен лист, в който отговаря на поставените въпроси, като посочва освен трудностите, които е срещнал при попълването на отделните преброителни карти, така и всичко, което му е направило впечатление по време на пробното преброяване.

Получените материали по пробното преброяване са огледани, кодирани и обработени машинно. Предварителните резултати са публикувани и предоставени на потребителите на тази информация.

Причините за избора на гр. Елин Пелин като населено място за провеждане на пробното преброяване са няколко:

- Предлага голямо разнообразие на казуси, тъй като в него са застъпени най-важните отрасли в народното стопанство;
- Наличието на известни трудности поради съществуването на отделен квартал от града, който е промишлен център, жп възел и други;
- Градът представлява интерес от гледна точка на ежедневната трудова миграция, поради това че известна част от населението на града пътува ежедневно до гр. София и други населени места, за да работи.

Пробното преброяване се провежда приблизително две години преди датата на редовното преброяване. Това дава възможност да се направят обстойни и обосновани изводи, които намират отражение при изготвянето на проектопрограмата за избор на оптималния вариант. Натрупаният опит при експериментирането с инструментариума на преброяването, мненията, препоръките и бележките на участниците в пробното преброяване водят до оптимизиране и известни изменения в програмата за преброяването на населението и жилищния фонд.

По отношение на програмата промените обхващат следните документи и въпроси в тях:

- Променят се някои въпроси в списъка на домакинствата във връзка с категориите население. Съкращават се възрастовите групи от седем на четири и групите за икономическа активност от пет на две. Тези съкращения довеждат до намаляване на работата на преброителите, контрольорите, съветите и бюрата по преброяване както в процеса на подготовката на самото преброяване, така и в процеса на подготовката на предварителните данни;

- Подобрява се техническото оформление на Карта А. От нея отпадат четири въпроса и съответните раздели, намалява се размерът ѝ, променя се дизайнът ѝ (оформя се на външен вид по подобие на картата от 1965 г.), намалява се броят на лицата, които трябва да бъдат преброени с една карта, променя се начинът на отговаряне на онези въпроси, при които отговорите и шифрите са предварително отпечатани, и други;

- Направени са някои промени по методологическите постановки на въпроси, заложи в Карта А, които засягат основната техническа единица - домакинството и семейството, категориите население, възрастта, семейното положение, образованието и грамотността, икономическата активност, миграцията за периода 1 декември 1965 г. - 2 декември 1975 г., справки към Карта А за постоянно отсъстващите лица от семейството;

- Направени са корекции по Карта НЛ - икономически неактивните лица, като от нея отпадат някои въпроси и предварително отпечатани отговори;

- Промени са направени и в Карта Р - раждаемост, като по-съществената промяна е свързана с премахването на раздела, характеризиращ бъдещата раждаемост;

- Промени са направени и в Карта М - миграция.

Провеждането на пробното преброяване в гр. Елин Пелин изиграва решаваща роля за подготовката на програмата на преброяването, проведено през 1975 година. Внесените подобрения в инструментариума (технически и методологически) са от огромно значение за качествено провеждане на същинското преброяване.

Критичен момент на преброяването

При определянето на датата и критичния момент на преброяването, които се явяват сред основните въпроси, от правилното решение на които се предопределя неговата съдба са взети предвид както натрупаният опит на българската статистика, така и международният опит. За вземането на правилното решение на този въпрос са извършени съответните проучвания, чрез които се установява, че повечето страни в света са провели своите преброявания на населението и жилищния фонд през декември, когато населението е в относително най-голям покой.

Във връзка с установяването на датата и критичния момент на преброяването през 1975 г. е организирано и проведено специално наблюдение за броя на пътниците по железопътния, автомобилния и въздушния транспорт през ноември и декември 1972 година. От резултатите, получени при това наблюдение, се установява, че най-подходящата дата и критичен момент се явява 2 декември 1975 година. Затова се взема решение преброяването на населението и жилищния фонд да се проведе на 2 декември с критичен момент 0.00 часа на 1-ви срещу 2-ри декември 1975 година. Това означава, че всички данни се отнасят по състоянието им към този критичен момент.

Метод на преброяването

Отново, както и при преброяването през 1965 г., преброяването на населението и жилищния фонд се извършва не по метода на самопреброяването, а чрез специални органи - преброители и контрольори. За тази цел са ангажирани около 40 000 граждани като преброители и контрольори, на които се възлага да извършат цялата работа по преброяването. Участието на преброители осигурява по-голяма точност на преброяването, по-верни и еднообразни отговори, които имат решаващо значение за добрия изход на наблюдението.

При прилагането на този метод се създават необходимите предпоставки за получаване на качествени данни. Този метод спомага и за ускоряване на работата в следващите етапи - проверката и шифрирането на материалите от преброяването.

Номенклатури по преброяването

В проектопрограмата от 1973 г. са публикувани номенклатурите и инструкциите, с помощта на които е шифриран материалът, събран по време на преброяването.

В програмата детайлно са разписани всички дейности и съответните срокове за тяхното изпълнение, за да протече гладко и благополучно предстоящото преброяване.

За организацията и събирането на данните са заложиени национални и международни изисквания и номенклатури. В наредбите за организиране на преброяването са дадени подробни инструкции за работата, която предстои да извърши всеки от органите по преброяването. В програмата е публикуван и Организационен план за преброяване на населението и жилищния фонд на 2 декември 1975 година. В плана най-подробно са разписани всички дейности и задачи, които трябва да се извършат преди и по време на преброяването, за да бъде успешно реализирана тази общонародна задача. Информацията е класирана по дати и месеци, като началото е поставено на 15 май 1975 година.

Документите са публикувани в следния ред:

- Номенклатури за шифриране на материалите от изчерпателното наблюдение;
- Номенклатури за шифриране на материалите за населението (Карта А);
- Номенклатура на специалностите на завършилите професионално-техническите училища и средните професионално-технически училища;
- Номенклатура на специалностите на завършилите средните специално-технически училища, полувисшите и висшите учебни заведения;
- Номенклатура на основните групи и подгрупи занятия;
- Номенклатура на отраслите на народното стопанство;
- Номенклатури за разработка на информацията за миграцията от Карта А;
- Списък - номенклатура на окръзите;
- Списък на съседните окръзи;
- Номенклатури за постоянно отсъстващите лица, записани в справката към Карта А;
- Номенклатури за домакинствата и семействата;
- Номенклатури за шифриране на материалите за незаетото население;
- Номенклатури за шифриране на жилищния фонд;
- Номенклатури за шифриране на жилищата - Карта Ж;
- Номенклатури за шифриране на сградите - Карта С;
- Номенклатури за шифриране на материалите от репрезентативните наблюдения;
- Номенклатури за шифриране на раждаемостта - Карта Р;
- Номенклатури за шифриране на миграцията.

Организация на преброяването

Номериране на сградите

Като първа предварителна и подготвителна задача, както и при предишните преброявания, на общинските народни съвети се възлага да вземат незабавно необходимите мерки за проверка, поправка и допълване на съществуващата номерация на къщите, а където подобна информация не съществува, да бъде извършено ново номериране на сградите. Тази предварителна дейност гарантира пълнота, точност и изчерпателност на работата в самия ден на преброяването.

Поради настъпилите промени в номерацията на дворните места през десетгодишния период от преброяването през 1965 г. се налага да се извърши нова номерация на всички дворни места (там, където няма такава) или да се провери и поправи съществуващата. Работата по номерирането на дворните места се извършва за един месец - май 1975 година. Оказва се, че срокът е достатъчен за този етап от подготовката на преброяването. При предишното преброяване тази дейност се извършва за два месеца.

Регистрирането на извършената работа по номерирането на дворните места се изразява в съставяне на списък на дворните места - обр. ПНЖ-1. Този списък представлява едно подреждане в подходяща за работа форма на застроените и незастроените дворни места, като включва и броя на жилищните и нежилищните сгради в застроените дворни места.

Едновременно със съставянето на списък обр. ПНЖ-1 се извършва щателна проверка на номерацията на дворните места в селищата на нашата страна.

Номерацията на дворните места се извършва по населени места и обхваща без изключение всички дворни места, намиращи се в землището на населеното място.

Дефинициите за населено място и дворно място са следните:

- *„Населено място.* Под населено място се разбира всяка група от къщи, разположени в съседство една до друга, независимо от броя им, които отстоят на известно разстояние от друга група къщи и са ясно разграничени от тях, обитават се постоянно и носят отделно име, утвърдено със закон или указ на Президиума на Народното събрание.“

- *„Дворно място.* Под дворно място се разбира всяка ограничена площ от територията на населеното място, оградена или не, която е застроена или подлежи на

застрояване, когато се намира в благоустройствената черта или е действително застроена, когато се намира извън благоустройствената черта на населеното място.“

При преброяването на населението към 2 декември 1975 г. е препоръчано на градските народни съвети да направят скици на преброителните участъци и контролни райони, в които ясно да бъдат очертани улиците и дворните места, включени в тях. На всяка скица е отбелязан номерът на преброителния участък и този на контролния район, като върви по спирала от центъра към покрайнините. На практика тази система на спирала значително усложнява работата на контролорите. Получава се разпръскване на преброителните участъци, особено в градовете, които са разположени на дължина. Някои контролни райони са образувани от преброителни участъци, отстоящи един от друг на 3 - 4 километра.

Съставяне на списък на домакинствата, жилищата и сградите

От началото на юли до средата на август е съставен списъкът на домакинствата, жилищата и сградите по образец ПНЖ-2, който е изготвен на базата на списъка на дворните места обр. ПНЖ-1. При съставяне на списъка по обр. ПНЖ-2 е доуточнен броят на всички дворни места и сгради и освен това е събрана информация за броя на жилищата, домакинствата, които живеят във всяко жилище, и броя на членовете, от които се състои домакинството.

В резултат на работата, която се извършва при съставянето на списъка на домакинствата, сградите и жилищата, се получават първите сведения за броя на единиците на наблюдение, които се изследват при преброяването.

Чрез съставянето на списъците предварително е уточнен обемът на работата при преброяването, което служи като основа за:

- Районирането на населените места на преброителни участъци и контролни райони;
- Определяне на границите на преброителните участъци и изготвяне на списъците, като се спазва принципът за размера на преброителните участъци - да са приблизително еднакви;
- Уточняване на обема на преброителните материали и изпращането им по места;
- Определяне на необходимия преброителен апарат;

- Получаване на предварителни резултати от преброяването на населението и жилищния фонд.

Скоро след приключване на работата по съставяне на списъка на домакинствата, сградите и жилищата до края на август всеки окръг разполага с предварителни данни в разрез - град и село, които служат за редица оперативни нужди и за сверяване на предварителните резултати от преброяването.

Райониране на населените места на преброителни участъци и контролни райони

С установяването на единиците на наблюдение в списъка на домакинствата, жилищата и сградите се извършва предварително уточняване на обема на работата по преброяването, след което народните съвети пристъпват към райониране на населените места на преброителни участъци и контролни райони.

При определяне на преброителните участъци се възприема норма средно всеки преброителен участък да обхваща от 25 до 300 лица, от 80 до 100 жилищни сгради и от 100 до 120 жилища. Всеки контролор отговаря за 7 до 8 контролни района.

От практическия опит, натрупан при пробното преброяване, е изчислено времето, необходимо за попълване на отделните преброителни документи. Установено е, че предвидените в програмата 7 дни са достатъчни за извършване на преброяването. В онези участъци, в които се провежда репрезентативно наблюдение за раждаемостта и миграцията, то продължава още 2 дни.

Изграждане на апарата, който организира и провежда преброяването на населението и жилищния фонд

Председателите на окръжните и общинските градски и селски народни съвети са отговорни за добрата и навременна подготовка и провеждане на преброяването на населението и жилищния фонд. Те дават необходимите разпореждания съгласно наредбите, окръжните и инструкциите, издадени от Централното статистическо управление. Председателите на градските и селските народни съвети поддържат непрекъснатата връзка с лицата, на които е възложена подготовката и провеждането на преброяването. Проучват най-щателно всички издадени от ЦСУ окръжни, наредби, инструкции и следят за точното и навременно изпълнение.

Председателят на окръжния народен съвет след получаване на инструкцията за изграждане на апарата за организиране и провеждане на преброяването в срок до 15

май 1975 г. издава писмена заповед за назначаване на Окръжна преброителна комисия в състав:

- Председател - един от заместник- председателите на окръжния народен съвет;
- Пръв помощник на председателя - секретарят на изпълнителния комитет;
- Секретар на комисията - началникът на окръжното статистическо управление;
- Членове - представители на ОК на БКП, ОК на ДКМС, началникът на отдел „Просвета“ при ОНС, ОК на профсъюзите и други.

За гр. София се назначава комисия за отделните районни народни съвети. Съставът на тази комисия се определя от Градската преброителна комисия.

Окръжната преброителна комисия следи за правилното протичане на преброяването в своя окръг, за точното изпълнение на разпоредбите по преброяването и взема своевременно всички необходими мерки, за да се осигури правилно и точно преброяване на населението и жилищния фонд. От началото на 1975 г. Окръжната преброителна комисия се събира всеки месец на заседания, на които се обсъжда ходът на подготовката на преброяването, отчита се изпълнението на отделните задачи и при установяване на пропуски и грешки се вземат незабавно мерки за тяхното отстраняване. В периода септември - декември 1975 г. Окръжната преброителна комисия се събира на заседание на всеки 15 дни.

Към всяка окръжна преброителна комисия се изгражда оперативна група, в състава на която влизат служители от Окръжното статистическо управление, от отдел „Организационно-инструкторски“ при общинските народни съвети и други служители.

Окръгът се разпределя на райони и към всеки район се прикрепя определен член от оперативната група. Задачата на всеки член от тази група е да контролира хода на подготовката и провеждането на преброяването в техните райони. По времето на протичане на самото преброяване те са освободени от останалите си служебни задължения.

Председателят и секретарят на Окръжната преброителна комисия изучават всички инструкции, окръжни и наредби по преброяването, издадени от Централното статистическо управление. Те се грижат за правилното и навременното провеждане на преброяването в окръга. При възникване на трудности по подготовката и провеждането на преброяването в общинските народни съвети секретарят на преброителната комисия

докладва на председателя на комисията, който на свой ред веднага свиква комисията, за да бъдат разгледани възникналите затруднения и да се вземат адекватни мерки за тяхното разрешаване. Окръжната преброителна комисия контролира и ръководи преброяването и носи пряка отговорност за качеството на извършената работа.

В срок до 30 май 1975 г. Окръжната преброителна комисия получава от общинските народни съвети преписи от заповедите за назначаване на ръководители по преброяването в съответните общини. За такива се назначават секретарите на изпълнителните комитети.

Прebroителни органи

Много съществен етап от подготовката на преброяването на населението и жилищния фонд, която приключва до 15 септември 1975 г., представлява подборът на преброителния апарат.

За преброители и контролори във всяка община и населено място са подбрани най-авторитетните и уважавани от обществото лица - служители в съвета, аграрно-промишлените комплекси, училища, предприятия, организации и други. В ръцете на тези хора е поставена съдбата на преброяването. От тяхната добросъвестност, от техния такт и умение да предразполагат населението да им съобщи всички искани данни зависи в решаваща степен успешното провеждане на преброяването. Особено важни са личните качества, поради което ръководителят по преброяването трябва да подбере екип, който да усвои с вещина издадените от Централното статистическо управление наредби и инструкции за преброяването.

Прebroителите и контролорите трябва да са физически здрави, тъй като в градовете трябва да изкачат многоетажни сгради, а в селата да преминат големи разстояния. Освен това преброяването се провежда през зимата, когато може да се очакват и тежки климатични условия.

За контролори не са определяни данъчни агенти, милиционери, съдебни изпълнители, военнослужещи и други лица, на които служебните задължения биха възпрепятствали участието им в преброяването.

При разпределянето на преброителите и контролорите по преброителни участъци и контролни райони ръководителят по преброяването определя участъците, в които се провеждат репрезентативните наблюдения. Тези участъци се определят

централно за всеки окръг и се съобщават на окръжните преброителни комисии и на ръководителите по преброяването.

В участъците, в които се провежда репрезентативно наблюдение за раждаемостта, за преброители се назначават само жени над 30-годишна възраст, а в участъците, в които се провежда репрезентативно наблюдение на миграцията, се подбират преброители мъже без оглед на възрастта.

Обучението на преброителния апарат се осъществява през ноември 1975 г. на тридневни инструктивни конференции, което практически показва, че това време не е достатъчно.

Проблем с изграждането на преброителния апарат изпъква с особена острота в някои окръзи, в които съществуват специфични особености. Поради ограничените възможности за избор на преброители и контрольори при изграждането на апарата в тези окръзи е използван предимно учителският персонал, особено в селата, където не съществува друга възможност.

При подбора на преброителите и контрольорите някои народни съвети не спазват изискванията за образователен ценз. Назначени са преброители и контрольори с основно образование или на длъжности, за които нямат необходимата квалификация за бързо и адекватно ориентиране в материалите по преброяването.

Председателят на изпълнителния комитет на общинския народен съвет обръща внимание на преброителите и контрольорите върху следното:

- Разяснява подробно задачите на преброителите и контрольорите по време на преброяването, изяснява им важността на преброяването, за да се отнасят те с най-голямо внимание и чувство на отговорност към задачите си;
- Специално се обръща внимание върху необходимостта да проявят такт и умение и да имат добри обноси с гражданите по време на преброяването, за да предразположат хората да се отнесат с доверие и да предоставят верни данни;
- Обръща се внимание, че данните, които ще се съберат от населението по време на преброяването, отнасящи се както до хората, така и до жилищата, са лична тайна и не трябва да се разгласяват, за да не навредят на преброяването;
- В населените места с особени условия (малки и разкъсани населени места, наличие на население, което не знае добре български език), в които преброителите биха срещнали затруднение при преброяването на населението и жилищния фонд, с цел да се избегнат тези затруднения ръководителят по

преброяването определя по един разводач за всеки преброител. За разводачи се определят лица, които познават добре преброителния участък, познават езика и нравите на населението.

Общо за страната в преброяването вземат участие 35 380 преброители и 7 342 контрольори, от които в градовете - 20 639 преброители и 3250 контрольори, а в селата - 14 741 преброители и 4 092 контрольори.

От общия брой на преброители и контрольори - 42 722, 18 707 са мъже и 24 015 са жени.

Преобладаващата част от преброителите и контрольорите са на възраст от 20 до 49 години, а по образователен ценз те са със средно образование, полувисше и висше образование, а по партийна принадлежност са безпартийни, членове на БКП и ДКМС.

В градовете основната част от преброителите и контрольорите са служители в предприятия и учреждения, а в селата - учители.

Като компенсация за огромния си труд преброителите и контрольорите следва да получат макар и минимално парично възнаграждение. За разлика от всички преброявания в миналото при преброяванията през 1965 и 1975 г. на преброителите и контрольорите, които са на работа, не е предвидено да се изплаща възнаграждение. Това довежда до трудности при набирането на преброителния апарат. Направен е извод, че при следващото преброяване трябва да се създаде материална заинтересованост, като въпросът със заплащането е решен предварително с правителствен документ.

Още по-неприятно е положението с преброителите и контрольорите, които са лишени от материално стимулиране за периода на преброяването, тъй като по силата на Разпореждане № 189/3.05.1975 г. те се водят в служебен отпуск, а не като работещи.

Преброителният апарат, осъществил преброяването през 1975 г., проявява висока гражданска съзнателност и извежда до успешен край обемната и трудна работа по преброяването.

Информационна и комуникационна кампания на преброяването

През октомври и ноември 1975 г. е проведена значителна за мащабите на България масоворазяснителна работа. При нея са използвани всички класически средства за масова агитация:

- Печат - национален и окръжен;

- Радио;
- Телевизия;
- Плакати, лозунги, афиши;
- Организиране на нагледна агитация - подреждане на витрини, украса по улиците и площадите, фасадите на обществените сгради;
- Кината са използвани за излъчване на кинопрегледни с разяснения по преброяването;
- Призови върху пощенски пликове, цигарени кутии, кибрити;
- Издадена грамофонна плоча с посветено съдържание на преброяването и други;
- Организирани общи събрания за разясняване на целите и задачите на преброяването.

При провеждането на масоворазяснителната работа окръзите проявяват голяма инициатива, с което допринасят за нейното разнообразие и обогатяване. Те издават и разпространяват сред населението голям брой материали, посветени на преброяването - статии в местната преса, апели и обръщения на окръжните преброителни комисии, лозунги, плакати и др., с което допринасят за популяризирането на преброяването сред най-широките слоеве на населението в страната.

Извършване на преброяването

Тринадесетото преброяване на населението започва точно в 8.00 ч. на 2 декември 1975 година. Това означава, че всички преброители и контролори са по местата си и в уречения час преброяването започва във всички населени места в България. Ако в някой преброителен участък преброяването не е започнало, независимо по какви причини, ръководителят по преброяването взема мерки то да започне незабавно още на 2 декември, като включва в работата резервните преброители или контролори.

В срок до 12.00 ч. на 2 декември ръководителят на преброяването съобщава с телефонограма на Окръжната преброителна комисия в колко преброителни участъка е започнало преброяването и в колко не е. Докладва се по какви причини не е започнало преброяването и какви мерки са взети, за да започне.

В периода 2 - 14 декември ръководителите по преброяването стриктно наблюдават дали контролорите вършат добре и навреме своята работа и контролират ли преброителите от своя контролен район.

От 2 до 9 декември ръководителите по преброяването чрез местния радиотранслационен възел и местен печат апелират към гражданите за активно съдействие на преброителите, за да бъде обхванато цялото население в наблюдението.

В срок от 2 до 13 декември окръжните преброителни комисии организират проверки в населените места на окръзите с цел контрол на хода на преброяването, проверка на правилността на отговорите и откриване на пропуски. При констатация на пропуски се вземат незабавни мерки за тяхното отстраняване.

До 16 декември ръководителите на преброяването приемат огледаният и систематизиран преброителен материал от контролорите срещу разписки.

Ръководителите по преброяването при общинските народни съвети представят на окръжните преброителни комисии сводните ведомости за преброеното население, за жилищния фонд, за репрезентативните наблюдения попълнените преброителни материали по график, в периода 17 до 20 декември, определен от Окръжната преброителна комисия.

Населението е броено по категории:

- Категория *налично население* - всички лица, които в критичния момент на преброяването са се намирали в дадено населено място;
- Категория *постоянно население* - всички лица, които живеят постоянно в дадено населено място. Включват се временно отсъстващите, а се изключват временно живущите в дадено населено място;
- Категория *юридическо население* - всички лица, които са вписани за жители в регистрите на дадена община, независимо от това къде живеят постоянно и къде са се намирали в момента на преброяването.

Държавното управление се нуждае от броя на населението по категории, за да планира снабдяването, жилищния фонд, местния транспорт, комуналните услуги и други (табл. 1).

1. Население по категории, вид населено място и пол

	Постоянно население (2+3)	Постоянно налично население	Временно отсъстващи лица	Временно живущи лица	Налично население (2+4)
	1	2	3	4	5
Общо за страната	8727771	8496338	231233	233126	8729666
Мъже	4357820	4233372	124448	118693	4351865
Жени	4369951	4263166	106785	114633	4377801
Градове	5061087	4903333	137754	153771	5057104
Мъже	2517708	2432197	85511	78062	2510259
Жени	2543379	2471136	72243	75709	2546843
Села	3666684	3593205	73479	79357	3672362
Мъже	1840112	1801173	38937	40431	1841606
Жени	1826572	1792030	34542	38926	1830956

Групирането на населението на градско и селско се извършва по юридическата характеристика на населените места - в зависимост от това дали има указ за признаване на дадените населени места за градове.

Въпроси на наблюдението

Домакинства

Основните единици на наблюдение в програмата на преброяването през 1975 г. са отделното лице, домакинството (обикновено и колективно) и биологичното семейство (в рамките на домакинството и извън рамките на домакинството).

Обикновеното домакинство е основната икономическа клетка на обществото. Данните за домакинството като потребителска единица, в която живее отделно лице, са необходими при планиране на жилищното строителство, за установяване на бита на населението и жилищните му условия.

В инструкцията за попълване на преброителната карта е включено следното определение на обикновеното домакинство:

„Домакинство са две и повече лица, които живеят заедно в едно жилище, имат общ бюджет, хранят се заедно, независимо дали имат роднински връзки помежду си. В домакинството се включват и лицата, които временно отсъстват.

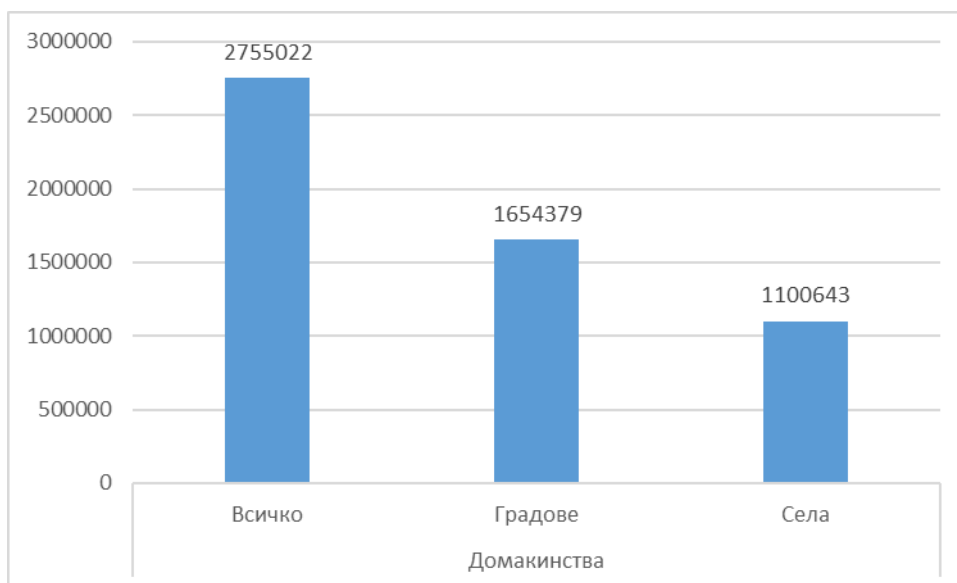
Домакинство е и едно лице, което живее в самостоятелно жилище, стая към дадено жилище или в част от нея, има самостоятелен бюджет по отношение на разходите за храна и разходите за други потребности“.

„*Колективни домакинства* са онези групи лица, които живеят постоянно в един колектив, имат общ бюджет, хранят се заедно и са подчинени на един общ режим.“

В групата на колективните домакинства се включват следните заведения: училища, домове за деца и юноши, домове за стари хора, домове за инвалиди с телесни и душевни недъзи, домове за деца с телесни и душевни недъзи, психоневрологични болници и диспансери, противотуберкулозни болници, диспансери, санаториуми, домове „Майка и дете“ (за децата), манастири, затвори, поправителни домове.

Като колективни домове са приети и ученическите общежития, независимо че те не отговарят на изискването живущите деца да се хранят заедно.

Фиг. 1. Брой домакинства в градовете и селата

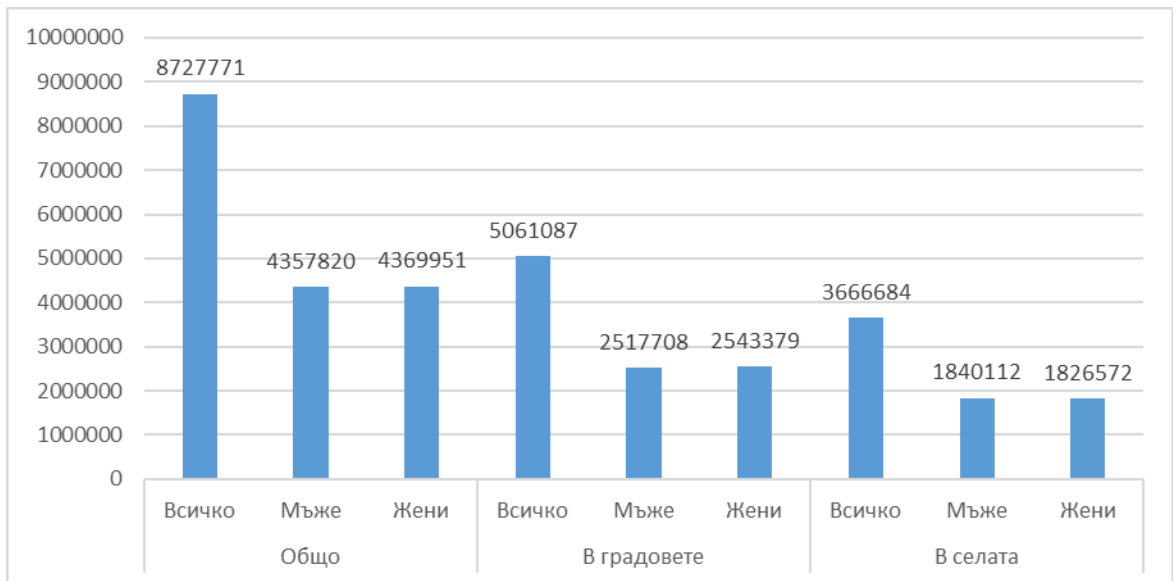
Семейство

Разработките за семейството са от голямо значение за анализи и прогнози във връзка с изучаването на развитието на възрастовия състав на семейството като основна биологична клетка на обществото, а също така данните за семейството са необходими за планиране на жилищното строителство.

Пол

По данни от преброяването през 1975 г. броят на жените е с 12 131 по-голям от този на мъжете, или на 1 000 мъже в страната се падат 1 003 жени. Подобно е било положението в страната ни и през 1920 г., когато на 1 000 мъже са преброени 1 002 жени, а така също и при преброяването през 1956 г., когато на 1 000 мъже са преброени 1 004 жени. При всички останали преброявания броят на мъжете е по-голям от този на жените.

Фиг. 2. Брой на населението по пол в градовете и селата

Възраст

В програмите на всички преброявания, извършени в нашата страна, въпросът за възрастта е третиран почти по един и същ начин. Събирана е информация за точната дата на раждане и навършени години, а за децата до една година - за навършените месеци. При пробното преброяване на 9 юни 1974 г. се осигурява информация за датата на раждане на всяко лице, а навършените години са изчислени машинно. При провеждане на същинското преброяване обаче е взето решение данните за възрастовия състав на населението да се получат чрез ръчно изчисляване на навършените години. Отказването от по-модерния метод е продиктувано от два фактора:

- При преброяването преброителите са затруднени при разпределянето на населението по възрастови групи в списък ПНЖ-1а;
- Специалистите, които маркират събрания преброителен материал са затруднени при огледа на материала и съпоставянето на отговорите на останалите въпроси с отговора за възрастта и други.

Семейно положение

Един от основните демографски въпроси, който фигурира в програмата на преброяването през 1975 г., е въпросът за семейното положение.

В програмата на разработката са включени четири класически вида семейно положение:

- Неженени/неомъжени

- Женени/омъжени
- Разведени
- Вдовци/вдовици.

Населението се обхваща по неговото юридическо семейно положение, а за лицата, които не са в юридически брак и развод, са получени данни за фактическото им семейно положение.

В преброятелната практика на България става традиция от 1956 г. да се обхваща фактическото семейно положение поради това, че в страната ни все още има фактически бракове и фактически разделени лица. Наблюдението на фактическия брак е необходимо във връзка с обхващането на домакинствата и семействата. От друга страна, всички събития, които се регистрират във връзка с гражданското състояние на населението, обхващат юридическото семейно положение.

2. Брой на населението по семейно положение и пол

Семейно положение и пол	Години									
	1900	1905	1910	1920	1926	1934	1946	1956	1965	1975
Общо	3744283	4035575	4337513	4846971	5478741	6077939	7029349	7613709	8226564	8727771
Неженени	2061100	2179588	2335015	2551450	2789348	2966076	3097094	3005776	3027540	3029532
Женени	1500999	1665477	1792303	1997267	2375865	2769824	3519253	4155295	4674094	5037714
Разведени	5739	5469	5210	5746	9724	15034	25974	49054	80913	135785
Вдовци (вдовици)	173923	185003	203556	291296	303790	326235	386993	402905	444017	524757
Мъже	1909567	2057092	2206685	2420784	2743025	3053893	3516774	3799356	4111236	4357820
Неженени	1093736	1155691	1236660	1344258	1471601	1575401	1657375	1617230	1646289	1665857
Женени	752275	833220	891332	990390	1182777	1381096	1752561	2071411	2334920	2519067
Разведени	2749	2688	2574	2428	4228	6568	10417	17263	28873	49234
Вдовци	59241	65469	75401	82655	84414	90462	96396	93096	101154	125662
Жени	1834716	1978483	2130828	2426187	2735716	3024046	3512575	3814353	4115328	4369951
Неомъжени	967364	1023897	1098355	1207192	1317747	1390675	1439719	1388546	1381251	1365675
Омъжени	748724	832257	900971	1006877	1193088	1388728	1766692	2083884	2339174	2518647
Разведени	2990	2781	2636	3318	5496	8466	15557	31791	52040	86531
Вдовици	114682	119534	128155	208641	219376	235773	290597	309809	342863	399095

Раждаемост

Преброяването на населението се явява източник на данни, характеризиращи и раждаемостта. Те са основата за получаване на измерители на раждаемостта в различни аспекти. Текущата демографска статистика осигурява данни за раждаемостта за

отделен период от време, най-често месец или година, докато данните от преброяването се отнасят за по-дълъг период от време.

В програмата за изчерпателното наблюдение е включен само един въпрос, с който се получава информация за броя на живородените деца от всички омъжени, разведени и овдовели жени независимо от възрастта им. Поради факта, че в програмата на преброяването през 1975 г. не са поставени ограничения за възрастовата граница на наблюдаваните жени, се осигурява информация за раждаемостта по поколения или така наречените „коHORTи“. Освен това данните за семейството без обвързването им с този признак не са в състояние да осигурят характеристика за това колко деца е отгледало дадено семейство независимо от възрастта, семейното положение и местонамирането на децата към момента на преброяването. Данните за раждаемостта от изчерпателното наблюдение осигуряват възможност за ясна картина на тенденцията при изработване на модел на българското семейство.

Информацията за разпределение на жените по брой живородени деца, освен че е разработена в съчетание с редица признаци, като: възраст, икономическа активност, отрасли, занятие, обществени групи и др., се разработва и в съчетание със семействата.

Народност

През трите преброявания (1956, 1965 и 1975 г.) методологическата постановка на въпроса за народността остава непроменена. Възприет и приложен е принципът на самоопределение на всяко лице по отношение на принадлежността му към една или друга народност.

Език, на който обикновено говори лицето

В програмата на преброяването през 1975 г. е включен и въпрос за езика, на който обикновено говори лицето. Включването на този въпрос е продиктувано от необходимостта за проследяване на консолидацията на българската нация. С разработването на данните по този въпрос, в съчетание с народността и при съпоставяне с данните от минали години, се потвърждава фактът, че в нашата страна се развива процес на консолидация, което е закономерно в страна с хомогенен състав на населението. Малцинствените групи се сливат с основното население по отношение на езика, на който говорят.

Образование и грамотност на населението

В програмата на преброяването на населението са включени въпроси, които осигуряват информация за разпределението на населението на 6 и повече години на учащи и неучащи; за грамотността и образователното ниво на населението на 8 и повече години и за получената специалност на завършилите висше, полувисше и средно специално учебно заведение, ПТУ и СПТУ. Като първи въпрос от групата въпроси, характеризиращи образователното ниво на населението, е въпросът дали лицето е учащо, или не.

В програмата на преброяването през 1975 г. въпросите за грамотността и образованието на населението са обединени в един въпрос. За всяко лице се определя най-високата степен на образование, която е удостоверена с издаден документ - диплом, свидетелство, удостоверение. За лицата без завършена степен на образование се наблюдава тяхната грамотност. Децата до 7 години включително са изключени от разработката за грамотността и образованието.

Информацията за степента на завършено образование се получава чрез лична декларация от страна на гражданите. По време на попълване на въпросника не са изисквани удостоверяващи документи.

Преброяването осигурява информация за разпределение на следните степени на образование: висше, полувисше, средно специално, средно общо, основно и начално.

Резултатите от преброяването на населението, отнасящи се за образователното ниво на населението, показват, че в страната ни са настъпили значителни положителни промени в образованието на населението. В сравнение с 1965 г. почти два пъти се е увеличил броят на населението с висше и средно образование. Броят на населението с основно образование също е увеличен, а броят на лицата с начално образование е намален, което се явява резултат от тенденциите за повишаване на образователното ниво на населението в България.

3. Население по окръзи и степен на образование

Окръзи	Общо	Образование						
		начално	основно	средно общо	средно специално	полувисше	висше	лица без начално образование
НР България	7658498	2043989	2617963	793069	676829	125093	311851	1089704
Благоевград	275372	86887	92445	20473	16791	3847	5062	49867
Бургас	362645	102996	124031	33013	29512	6742	10379	55972
Варна	375290	93084	131098	43228	41112	6167	19415	41186
Велико Търново	313047	87065	124781	31568	28037	5052	9992	26552
Видин	160656	49846	51467	12430	12008	2508	3515	28882
Враца	277312	74554	101308	25028	23504	4814	6363	41741
Габрово	157359	40972	60593	16723	18343	2474	5235	13019
Кърджали	238141	71452	67374	10646	10368	3214	2520	72567
Кюстендил	176500	52830	61446	16849	14393	3178	3862	23942
Ловеч	194535	56595	69047	18245	16616	2830	4863	26339
Михайловград	210915	62240	73038	18035	15459	3125	3927	35091
Пазарджик	272154	77962	99603	21720	18693	4430	5531	44215
Перник	155779	45262	55596	16753	14283	2022	5180	18683
Плевен	319811	85587	116185	32216	26583	5834	9668	43738
Пловдив	633012	154541	227019	72768	55151	10928	24266	88339
Разград	175505	62209	56807	8800	9425	2109	2347	35808
Русе	259213	71609	94526	23328	29118	3991	9100	27541
Силистра	152117	45019	46919	8312	9082	1761	2244	38760
Сливен	205887	60958	71868	15794	16218	2795	4470	33784
Смолян	139343	43276	47097	8866	9113	2574	2620	25797
Град София	944300	119493	271351	205151	138083	20198	138162	51862
София	283970	82098	109369	26993	18190	3882	4914	38524
Стара Загора	344066	90339	122906	34632	33846	5560	9716	47067
Толбухин	214429	62792	71869	12834	13690	2762	4161	46321
Търговище	155111	54205	51436	9280	9911	1994	2608	23677
Хасково	258705	77393	88222	18744	20651	3824	5259	44612
Шумен	218932	72517	70245	16390	15529	3600	4760	35911
Ямбол	184392	60208	60317	14250	13120	2878	3732	29887

Икономическа активност

Важно условие за развитието на обществото е осъществяването на принципа за най-пълно и рационално използване на трудовите ресурси, въз основа на което се повишава благосъстоянието и културното развитие на населението.

Преброяването на населението се явява единствен източник на подробни данни за това каква част от населението работи, каква част не работи и каква е демографската и икономическата характеристика на лицата от тези две групи. Става въпрос за

разпределение на населението в две групи по признака „икономическа активност“. Това разпределение позволява да се изучат по-подробно въпросите по организацията на работната сила в страната. Интересни в това отношение са данните за неучащите в трудоспособна възраст с оглед установяване на резерва на трудовите ресурси на страната.

Броят на икономически активните и неактивните лица се получава от разработката на отговорите „Занятие и източник на средства за съществуване“ и „Място на работа“.

Дефиницията за икономически активно лице според методологията е:

„Икономически активни лица са всички лица, които към момента на преброяването работят и получават възнаграждение, включително и лицата, които временно отсъстват от работа поради възможен платен или неплатен отпуск. За основа на определяне на активността на населението се приема заетостта към момента на преброяването, като за една минимална част се възприема заетостта през 1975 г. - годината на преброяването. Към икономически активните лица са включени и лицата, заети в помощното селско стопанство.

Основната част на икономически неактивното население са лицата, които са на издръжката на други лица, т.е. тези, които не работят и които нямат самостоятелен източник на средства за съществуване. Втората част от икономически неактивното население са лицата, които се издържат от държавата чрез пенсии, стипендии и помощи. Третата част са лицата, които също се издържат от държавата чрез грижите и обслужването на т.нар. колективни домакинства. На последно място са лицата, които се издържат от наеми, продажба на вещи, ренти, спестявания и други.

Фиг. 3. Икономически активно население по отрасли на народното стопанство

Наблюдение на икономически неактивните лица

Като база за пълнотата на обхвата за икономически неактивно население с Карта НЛ послужи преброяването на населението с Карта А, от данните на която преброителят установява за кои лица е необходимо да се попълни Карта НЛ. От обвързването на въпросите за пола, възрастта, учащо ли е лицето или не, източник на средствата за съществуване от Карта А преброителят определя кои лица са икономически неактивни.

От населението в трудоспособна възраст икономически неактивните лица, установени при наблюдението с Карта НЛ, възлизат на 317 981, в т.ч. 8 991 пенсионери по инвалидност.

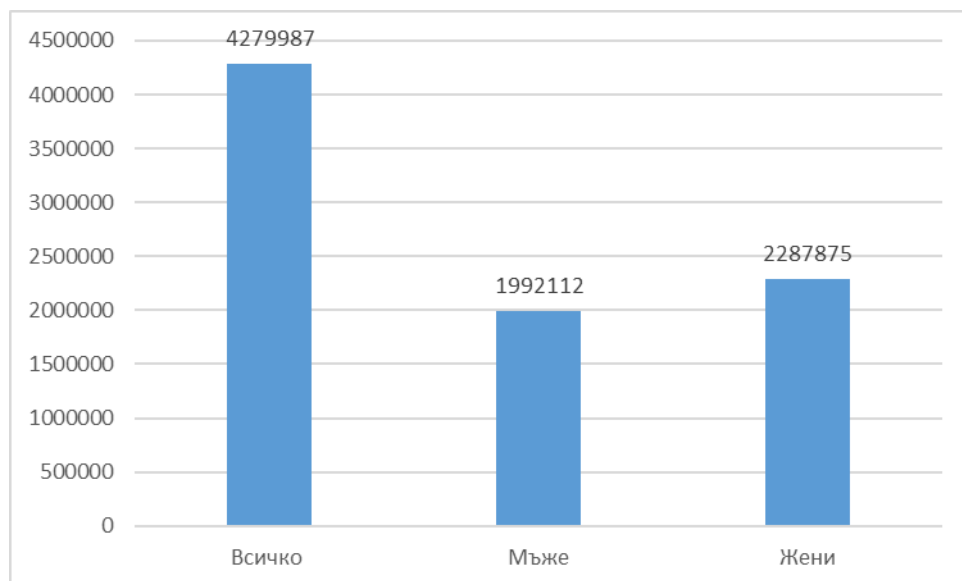
Дефиницията за неактивни лица е: „Икономически неактивни са лицата, които нямат свой трудов източник на средства за съществуване“.

В обхвата на наблюдението са включени лицата в трудоспособна възраст, които не работят и не се обучават в учебно заведение. Това са лицата от 16 до 59 навършени години за мъжете и от 16 до 54 навършени години за жените, които към момента на

преброяването не са заети с обществено полезен труд, от който да получават заплата или друг доход, а именно:

- Заети лица (предимно жени) в домашното стопанство и по отглеждането на децата. Тези жени са ангажирани по обслужване на домакинствата и семействата;
- Младите поколения в трудоспособна възраст, които не са започнали работа по една или друга причина. Това са младежи и девойки на 16-годишна възраст, които са завършили своето обучение, но все още не работят към момента на преброяването;
- Демобилизирани от армията младежи, които все още не са ангажирани с обществен труд;
- Пенсионерите и инвалидите в трудоспособна възраст, лицата, получаващи пенсия за прослужено време, социална пенсия, пенсии за особени заслуги, гражданско-инвалидна пенсия и наследствена пенсия;
- Разработките, които съдържат характеристика на икономически неактивното население, осигуряват необходимата информация за набелязване на конкретни мероприятия от страна на държавата за трудовата заангажираност на неработещите лица съобразно техния пол, възраст, семейно положение и образователен статус.

Фиг. 4. Икономически неактивни лица по пол

Занятие и източник на средства за съществуване

Една от основните характеристики, получена от преброяването, е разпределението на населението по занятия и източници на средства за съществуване. Трудът се приема за основен източник на съществуване.

Занятието е трудовата дейност на едно лице, която му донася работна заплата или доход.

В програмата на преброяването се включва наблюдение само на основното занятие, което лицето упражнява по време на преброяването. За някои групи лица е допуснато изключение от принципа - заетост към момента на преброяването. Това са временно работещите към момента на преброяването селскостопански работници в други отрасли, неработещите към момента на преброяването сезонни и временни работници, които през 1975 г. са работили най-малко 60 дни, войниците, които преди постъпването в казармата са работили постоянно, лицата, които са временно без работа.

Разработката на информацията по занятия се извършва на базата на класификатор на занятията, като за фундамент се възприема класификаторът от преброяването през 1965 година.

За улесняване на шифрирането се изготвя систематичен и азбучен речник на занятията. Подготовката на тези речници отнема около 3 години.

Място на работа

Един от основните традиционни икономически въпроси в програмата на преброяването през 1975 г. е въпросът за мястото на работа. Чрез този въпрос се получават данни за разпределение на икономически активното население и лицата на тяхна издръжка по народностопански отрасли, подотрасли и видове производства.

При разработката на информацията е приложен, тъй нареченият „чист метод“, при който лицата, които работят в помощните, обслужващите и спомагателните дейности на предприятието, се включват към присъщия отрасъл на тази дейност, а не към отрасъла на основната дейност на предприятието.

Разработката и разпределението на населението по отрасли се извършва въз основа на номенклатурата на отраслите, която е изготвена на базата на класификацията на предприятията, организациите и учрежденията, използвана при статистическата отчетност. Използвани са и списъците на предприятията, стопанствата и организациите.

Ежедневни трудови пътувания на икономически активните лица

За първи път в програмата на преброяването на населението през 1975 г. е включен въпрос, който осигурява информация за ежедневните трудови пътувания на икономически активните лица. Това са лицата, които ежедневно се придвижват от селището на постоянното им местоживееие до селището на местоработата им.

По данни от преброяването 622 716 икономически активни лица ежедневно пътуват от едно населено място до друго във връзка с тяхната работа. Предпоставка за зараждане и развитие на тези пътувания са:

- Тенденция на урбанизация;
- Развитие на междуградски транспорт;
- Стремешът да се живее извън шумни и многолюдни градове;
- Тенденция за благоустроеност на крайградските населени места;
- Съществуващата недостатъчност на жилища в градовете;
- Индустриализация на градовете;
- Създаване на промишлени центрове и други.

В програмата е включено наблюдение само на ежедневните трудови пътувания, без седмичните и месечните придвижвания, които имат социален характер.

Включването на въпроса за ежедневните трудови пътувания се налага във връзка с осигуряването на следната информация:

- Получаване на данни за разпределение на икономически активното население на страната по административни и териториални единици в зависимост от местоработата му;
- Осигуряване на информация във връзка с изготвянето на баланса на трудовите ресурси с оглед установяване на разполагаемите трудови ресурси на отделните административни и териториални единици;
- Изясняване на трудовите взаимовръзки между градските и селските населени места;
- Осигуряване на данни за извънградската транспортна мрежа.

Международната практика е по-богата при наблюдение от подобен характер. Въпросът за ежедневното придвижване на населението е съчетано с използването на транспорта, времето и разстоянието на движението.

Обществени групи

Преброяването на населението се явява единственият източник на информация за разпределение на цялото население на страната по обществени групи. В комбинация с останалите демографски и икономически въпроси се получават интересни разработки, характеризиращи социалния състав на населението. Класификацията на обществените групи, която се използва при преброяването, съдържа осем обществени групи: работници, служещи, кооперирани селяни, кооперирани занаятчии, некооперирани селяни, некооперирани занаятчии, лица със свободна професия и други (частни търговци и служители на религията).

Определянето на социалната принадлежност на икономически активните лица се извършва, на първо място, в зависимост от характера на техния труд (предимно умствен или предимно физически). Лицата (без кооперираните селяни и без кооперираните занаятчии) се отнасят към обществената група на работниците или служителите в зависимост от това дали конкретното им занятие е свързано предимно с изразходването на физически труд, или с влагането на умствен труд. Не е достатъчно обаче умственият или физическият труд да се примат за единствен критерий, тъй като при развитието на производството този критерий загубва своето значение. При високо-механизираните и автоматизирани процеси работникът не изразходва само физически труд. Преодоляват се съществени разлики между умствения и физическия труд, при което важно място заема издигането на културно-техническото равнище на хората.

Миграция

Миграционните процеси в нашата страна са твърде интензивни. Техният интензитет се проявява в по-висока степен след Втората световна война. Незаетата работна сила, а по-късно и освободената от селата се прелива в градовете и намира приложение на своя труд в промишлеността, строителството, търговията, транспорта и други отрасли на материалното производство и в отраслите на непроизводствената сфера.

Интересът към миграцията не стихва, както не стихва и самата миграция. Миграционните процеси у нас се обхващат, на първо място, от текущата демографска статистика, която има възможност за изучаване на миграцията от гледна точка на времето - година или месеци.

Миграцията се изучава и от преброяването на населението, като при преброяването през 1975 г. това е осъществено по два начина:

- Изчерпателно - посредством въпрос, включен в Карта А за постоянното местоживее на лицето по време на преброяването;
- Репрезентативно - посредством наблюдение със самостоятелна Карта М - миграция по разширена програма.

Пълната колекция от резултатите от преброяване на населението през 1975 г. е налична в библиотеката на Националния статистически институт.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

Балевски, Д. (1989). Актуални проблеми на преброяванията на населението в НР България за периода 1900 - 1985 година. София, ЦСУ, 136 с.

Демографска и икономическа характеристика на населението на НР България. (1977). Т. I. София, КЕССИ при МС, печатна база при КЕССИ при МС, 498 с.

Оценка и изводи от натрупания опит при преброяване на населението и жилищния фонд през 1975 година (1980). КЕССИ при МС, печатна база при КЕССИ при МС, 188 с.

Програма на преброяването на населението и на жилищния фонд на 1 декември 1975 г. (1973). София, ЦСУ при МС, офсетов печат при ЦСУ, 522 с.